

حج از دیدگاه مقام معظم رهبری حضرت آیت الله امام خامنه ای (مدظله العالی)

شهاب فهیم دانش

استاد دانشگاه و پژوهشگر سازمان صدا و سیما.

نام نویسنده مسئول:

شهاب فهیم دانش

چکیده

میان همه عبادات، حج و مناسک آن جایگاه ویژه ای دارد. پس از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی در راستای احیای حج تحت رهنمودهای بنیان گذار جمهور اسلامی و ادامه آن توسط رهبر معظم انقلاب امام خامنه ای (مدظله العالی)، مطالعات فراوانی انجام گرفته است. در این مقاله درصدد بررسی این اصلاحات و تجربیات می باشند. هدف اصلی این مقاله بررسی الوهای راهبردی مقام معظم رهبری امام خامنه ای (مدظله العالی)، کلیه بیانات ایشان در رابطه با حج و با استفاده از مکتوبات مورد بررسی قرار گرفت. در این پژوهش از روش های متنوع تحقیق کیفی از جمله محتوا، تحلیل گفتمان، رویکرد تفسیری و نظریه مبنایی استفاده شده است. یافته های این پژوهش حاکی از آن است که در اندیشه و بیانات ولی فقیه (حج تجلی گاه توحید و نفی شرک) است و دارای آثار راهبردی بسیار مهمی در تمدن سازی اسلامی می باشد.

واژگان کلیدی: بیانات رهبری، جایگاه حج، الگو، تمدن سازی اسلامی.

مقدمه

انسان (ناس) فراگیرترین کلمه ای است که در فرهنگ قرآن به کار رفته است. همه انسان ها مخاطب قرآن اند و مشخصه انسانی آن را محدود نمی سازد. آموزه های اخلاقی از جایگاه والایی در دین اسلام برخوردار است، تا بدانجا که پیامبر اکرم (ص) فرموده اند: (من تنها برای تکمیل فضائل اخلاقی مبعوث شده ام). پیامبر اسلام و ائمه اطهار و پیروان راستین آنان، نه فقط مروجان راستین آموزه های اخلاقی بوده اند، بلکه خود آنان آینه تمام نمای آن فضائل نیز بوده اند. مزین بودن تمام فضائل اخلاقی، در عین آگاهی به ظاهر و باطن امور، خصوصیتی است که در بزرگان دین اسلام دیده می شود. یکی از نقاط عطف در تاریخ اسلام، مراسم حج در سال دهم هجری است. اما این نخستین بار و تنها مرتبه حیات پیامبر بود که بنا به امر الهی، تصمیم به برجای آوردن و تعلیم مناسک حج با این همه وسواس و دقت گرفتند. پیامبر(ص)، حضرت علی (ع) و همراهان او را از یمن برای شرکت در مراسم حج فرا می خواند. امروزه نیز بزرگان جهان اسلام بر جایگاه والای حج و فرهنگ حج تاکید می نمایند. حضرت آیت الله خامنه ای رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار با دست اندرکاران حج، حج را مظهر آمیختگی «معنویت و سیاست» و مهم ترین ویژگی آن را اجتماع مسلمانان در زمان و مکان مشخص دانستند و گفتند: حج واقعی حجتی است که از یک طرف همراه با برائت از مشرکین باشد و از طرف دیگر زمینه ساز وحدت و همدلی و یکصدایی مسلمانان شود. زیارت مکان های مقدس و مورد احترام و انجام یک سلسله اعمال، گویی یکی از شاخصه های گروه های اجتماعی؛ اعم از دینی و غیر دینی بوده است ادیان و تمدن های شناخته شده از دیرباز مراسمی به عنوان زیارت داشته اند؛ به این معنی که پیروان آن ادیان برای وفای به نذر و عهد و یا سپاسگزاری و تشکر و یا به دلیل کمک گرفتن و برکت طلبیدن از خدا و یا خدایان و الهه ها و یا ارواح مقدسی که بدان اعتقاد داشته اند، به مکان هایی که از نظر آن ها مقدس بوده، می رفته اند و عموماً برای آنان هدیه و قربانی می برده اند. حج از واجبات شناخته شده در شریعت اسلامی و قرآن کریم بر وجوب آن صراحت دارد. خدای - عزوجل - در کتاب کریمش فرمود: (وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا وَّ مِنْ كَفَرٍ فَاِنَّ لِلّٰهِ غَنًی عَنِ الْعَالَمِيْنَ) : رای خدا بر مردم حج خانه واجب است بر کسی که راه توانای آن را دارد و هر که کفر ورزد خدا از جهانیان بی نیاز است. خدای - جل و علا - ترک حج را با کفر قرین ساخت تا اهمیت آن مورد تأکید باشد حج یکی از ارکان پنجگانه ای است که اسلام بر آنها استوار است. آن گونه که از قرآن مجید و روایات و متون اسلامی بر می آید، مناسک حج به دوران حضرت ابراهیم (ع) باز می گردد. ابراهیم و اسماعیل پس از آن که خانه کعبه را بنا نهادند، از خداوند خواستند که آن دو را مطیع و فرمانبردار خویش قرار دهد و شیوه پرستش و انجام حج را به آن ها بنمایاند. این بدان معنا است که آداب و رسوم حج مسبوق به سابقه ای است که به ایام ابراهیم خلیل بر می گردد. در سیاق همین آیات، قرآن می فرماید: «به ابراهیم و اسماعیل عهد کردیم که خانه مرا برای طواف کنندگان و مجاوران و نماز گزاران پاکیزه دارید و در جای دیگر می فرماید: «... به ابراهیم گفتیم- خانه مرا برای طواف کنندگان و قیام کنندگان و رکوع کنندگان سجده کننده، پاکیزه دار.

حج از دیدگاه رهبر معظم انقلاب امام خامنه ای (مدظله العالی)

رهبر معظم انقلاب در دیدار با خدمتگزاران فریضه ای حج و حاجیان موقت و معزز که خود این خدمتگزاری شما افتخار بزرگی است. تمهید مقدمات و زمینه سازی و کمک به انجام فریضه ای با عظمت حج - که واقعاً ابعاد آن بسیار فراتر از آن چیزی است که ما توصیف میکنیم - و نفس خدمتگزاری به اقامه ای این فریضه، یک ثواب بزرگ، یک کار بزرگ، یک خدمت بالارزش محسوب میشود. بنده به همه ی کسانی که در بخشهای مختلف مشغول خدمت هستند - چه در بعثه، چه در سازمان، چه در کاروانها، چه در دستگاه های مرتبط - و تلاش میکنند و هر کدام یک گوشه ای از کار را میگیرند، توصیه میکنم که قدر این توفیق را بدانند، خدا را شاکر باشند، سپاسگزار باشند که این توفیق به آنها داده شده است و سعی کنند هر چه بهتر این کار را انجام بدهند. این گزارشهایی که جناب آقای قاضی عسکر و رئیس محترم سازمان حج بیان کردند گزارشهای خیلی خوبی بود؛ خوب، حالا فرض کنیم که بعضی از اینها در وسط کار متوقف و لنگ هم بشود اما خوب مجموع این گزارشها و کارهایی که انجام گرفته است، مجموع قابل توجهی است؛ لکن من میخواهم این را عرض بکنم که همه ی اینهایی که گفته شد نسبت به آنچه برای اقامه ی حج ابراهیمی و حج نبوی و حج قرآنی لازم است، هنوز در نیمه ی راه است و جا برای کار بسیار زیاد است. حضرت آیت الله خامنه ای شکل گیری نظام جمهوری اسلامی و ارائه ی توانایی اسلام در ورود به میدان سیاست و زندگی را باطل کننده ی سال ها تلاش برای القای جدایی دین از سیاست خواندند و افزودند: اکنون بار دیگر افراد نادان و مغرض، تلاش دارند تا لزوم جدایی دین از سیاست و زندگی و علم را به ذهن نسل جوان القا کنند اما حج بهترین فرصت و یک صحنه ی عملی برای نشان دادن آمیختگی «دین و سیاست» است. رهبر انقلاب اسلامی در نظر گرفته شدن زمان و مکان مشخص برای اجتماع مسلمانان در فریضه ی حج را نشان دهنده ی اهدافی فراتر از معنویت صرف دانستند و خاطرنشان کردند: یکی از اهداف مهم حج، اجتماع و ارتباط و تفاهم مسلمانان با یکدیگر و در واقع همان موضوع شکل گیری امت اسلامی است. ایشان با تأکید بر اینکه کعبه ی شریف و مسجد الحرام و مسجد النبی متعلق به همه ی مسلمانان

است و نه متعلق به کسانی که بر آن سرزمین مسلط هستند، افزودند: کسی حق ندارد مانع از تحقق مفاهیم واقعی حج شود و اگر حکومت و یا دولتی این کار را انجام دهد، در واقع «صدّ عن سبیل الله» کرده است.

رهبر انقلاب اسلامی با اشاره به شکل گیری معنای جدیدی از حج به برکت هدایت های امام بزرگوار، گفتند: حج واقعی باید همراه با برائت از مشرکان و زمینه ساز وحدت و انسجام مسلمانان باشد، نه آنکه برخی دولت ها در جهت ایجاد اختلاف و جدایی میان امت اسلامی تلاش کرده و خود را به استکبار متصل کنند. حضرت آیت الله خامنه ای همچنین با اشاره به فاجعه ی مسجد الحرام و فاجعه ی منا در سال ۱۳۹۴، آن را ظلمی بزرگ خواندند و با تأکید بر لزوم پیگیری مستمر و جدی برای احقاق حق، افزودند: این مطالبه به هیچ وجه نباید فراموش شود و دستگاه های مسئول باید از راه های مختلف به ویژه مجامع بین المللی، این موضوع را پیگیری کنند تا کمیته ی حقیقت یابی با حضور جمهوری اسلامی تشکیل و احقاق شود زیرا در این دو فاجعه، تأمین ایمنی و امنیت حجاج که مهم ترین وظیفه ی حکومت عربستان است، رعایت نشد و دیه ی مقتولان نیز داده نشد. ایشان با تأکید بر اینکه ضروری ترین نیاز امروز دنیای اسلام، وحدت و یکصدایی است، به تمرکز دشمنان برای مقابله با مسلمانان به ویژه در موضوع فلسطین و در قضایای یمن اشاره و خاطرنشان کردند: اکنون آمریکایی ها نام سیاست شیطانی خود درباره ی فلسطین را «معامله ی قرن» گذاشته اند اما بدانند که به فضل الهی، این معامله ی قرن هرگز محقق نخواهد شد و به کوری چشم دولتمردان آمریکا، قضیه ی فلسطین از یادها نخواهد رفت و قدس پایتخت فلسطین باقی خواهد ماند. رهبر انقلاب اسلامی با تأکید بر اینکه ملت فلسطین در مقابل این توطئه خواهد ایستاد و ملت های مسلمان نیز پشتیبان مردم فلسطین خواهند بود، افزودند: البته برخی دولت های اسلامی که هیچ اعتقادی هم به اسلام ندارند، به دلیل حماقت و جهالت و مطامع دنیوی پیش مرگ آمریکایی ها شده اند اما به توفیق الهی، امت اسلامی و ملت فلسطین بر دشمنان خود پیروز خواهند شد و خواهند دید آن روزی را که ریشه ی رژیم جعلی صهیونیستی از سرزمین فلسطین کنده شود. این اجتماع مسلمانها و این همدلی مسلمانها، این هماهنگی مسلمانها، یکی از اهداف مهم حج است که باید مورد توجه قرار بگیرد. در تمام برنامه های حجاج محترم و مدیران مربوطه، این معنا باید لحاظ بشود: ارتباط، اتصال، تفاهم، توافق. البته حکومت مسلط بر آن منطقه این را نمیخواهند، هرچوری که ممکن است، موانع ایجاد میکنند؛ امروز وسایل هم زیاد است. ارتباطات باید برقرار بشود، اجتماع امت اسلامی باید شکل بگیرد. پس بنابراین آن کسانی که سیاست را از اسلام جدا میکنند، نفی میکنند، اسلام را نفهمیده اند، آیات قرآن را نفهمیده اند. آیات قرآن، چه آنچه مربوط به حج است، چه آنچه مربوط به جهاد است، چه آنچه مربوط به ارتباطات مردم در یک جامعه است، چه آنچه مربوط به حاکمیت حاکم اسلامی در جامعه است، اینها همه سیاستهایی است که متعلق به اسلام است. مردم سالاری اسلامی هم که ما گفتیم، متخذ از متن اسلام و متن قرآن است. و امرهم شوری بینهم؛ این، آن نکته ی اصلی است در مسئله ی حج. یک نکته این است که از مفاهیم حج و نکته هایی که در حج وجود دارد، هیچ کس نباید جلوگیری کند و ممانعت ایجاد کند؛ که «إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ»، آن کسانی که «صدّ عن سبیل الله» میکنند و «صدّ عن المسجد الحرام» میکنند، این صدّ -جلوگیری، منع- فقط این نیست که نگذارند شما بروید مکه، ممکن است بگذارند بروید مکه اما نگذارند که از مفاهیم حج استفاده کنید؛ این هم صدّ عن سبیل الله است، این هم صدّ عن المسجد الحرام است. آن کسانی که این حرکت را انجام میدهند، آن حکومت، آن دولتی که این غلط بزرگ را میکنند، صدّ عن سبیل الله انجام میدهد. بایستی مفاهیم حج را دانست، فهمید، برطبق آنها رفتار کرد و عمل کرد. و حاصل مطلب این است که کعبه متعلق به همه است. اعتقاد ما این است که ملت ایران بعد از پیروزی انقلاب، به برکت هدایت امام بزرگوار، یک معنای جدیدی از حج را فهمید، کشف کرد، درک کرد. از سال اولی که انقلاب پیروز شد و کسانی رفتند حج و امام بزرگوار پیام دادند، مفاهیم جدیدی از حج برای ملت ایران آشکار شد و روشن شد و دنبال آن مفاهیم را گرفت و حرکت کرد؛ حج همراه با برائت، حج همراه با تفاهم با مسلمین، حتی که مظهر «أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ» و «رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ» است. حج مظهر «أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ» و «رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ» باید باشد. نقطه ی مقابلش این است که بین برادران اختلاف ایجاد کنند، جدایی ایجاد کنند، اما دُم خودشان را به دُم استبکار جهانی و آمریکا وصل کنند و ببندند؛ این نقطه ی مقابل آن چیزی است که حج از مردم خواسته است و برای مردم خواسته است و شارع مقدّس به خیر مردم تشریع فرموده است. حج را با این روحیه، با این حالت بایستی انجام داد.

نقش حج در دیپلماسی فرهنگی

دیپلماسی فرهنگی عبارت است از مبادله ایده ها، اطلاعات، زندگی، هنر، سبک ارزشها، سنتها و اعتقادات، به منظور دستیابی به مفاهیم مشترک و تقویت تفاهم متقابل میان ملتها و کشورها. دیپلماسی فرهنگی، یکی از مثال های اولیه قدرت نرم یا قابلیت ترغیب دیگران از طریق فرهنگ، ارزشها و ایده ها می باشد که در مقابل قدرت سخت - که غلبه کردن یا مجبور نمودن از طریق قدرت نظامی است - قرار دارد. در هر صورت دیپلماسی فرهنگی می تواند مبنا و زمینه ساز همکاری و تعامل جهانی و منطقه ای باشد که شبکه های ارتباطی جدیدی بین ملتها در سطح منطقه ای و جهانی به وجود آورد. برای حل معضلات جدید جهانی؛ بقای همه فرهنگها و ارتباط میان آنها از طریق دیپلماسی فرهنگی ضروری است. این امر نه تنها امکان مفاهمه و حل مشکلات را فراهم می آورد بلکه شرایط لازم برای عقلایی شدن و همگرایی بیشتر

را نیز فراهم می‌کند. بنابراین، منظور از دیپلماسی فرهنگی در این بحث سطح اشتراکات دینی - مذهبی و پایین آوردن اختلافات قومی - مذهبی می‌باشد که حج می‌تواند در این زمینه‌ها کارگشا باشد. در زمان حاضر، به علت ظهور مباحثی نظیر جهانی شدن و فرهنگ واحد جهانی، فرهنگ از حاشیه مباحث اجتماعی، به متن کشانده شده و اهمیت دیپلماسی فرهنگی بیش از پیش مطرح شده است. لذا در مقابل نظریه فرهنگ جهانی، بحث تنوع فرهنگی مطرح گردیده و ضرورت دیپلماسی فرهنگی به روشنی آشکار و نمایان شده است. ریچارد آرمیتاژ معاون اسبق وزارت امور خارجه آمریکا معتقد است: دیپلماسی منحصر به گفتگو با دوستان نیست، اگر توانستید با مردمی صحبت کنید که دوست نیستند، آن نشانگر قدرت دیپلماسی شماست. از آن‌جاکه دیپلماسی فرهنگی کشورها اغلب در برگیرنده روش‌های خلاقانه و ابتکاری برای معرفی خودشان است، لذا ماهیتاً لذت بخش بوده و در جعبه ابزار دیپلماتیک می‌تواند جزو یکی از مؤثرترین ابزارها باشد و به همین دلیل است که امروزه اغلب کشورهای جهان، به اهمیت این پدیده پی برده و بخش‌هایی در ساختار قدرت سیاسی‌شان برای مدیریت این فرایند در نظر گرفته‌اند.

فرهنگ مسلمانان برگرفته از دستورات و قوانین اسلام است، لذا می‌توان هویت فرهنگی مسلمانان را به نوعی همان هویت دینی اسلامی دانست. چهار عنصر ارزشی توحید، نبوت، کتاب واحد و قبله واحد مورد اتفاق و قبول همه مسلمانان می‌باشد و همین عناصر ارزشی که برگرفته از متن اسلام هستند، هویت مسلمانان را مشخص می‌کنند و به هر دلیلی که مسلمانان از این ارزشها فاصله بگیرند یا اجازه دهند این عناصر ارزشی و هویتی تضعیف شوند گرفتار بحران هویت می‌شوند. پل تیلیخ (۱۹۶۵-۱۸۸۶) از متکلمان مشهور آلمان و از بنیانگذاران الهیات معاصر پروتستان، درباره بحران هویت می‌گوید: «بحران هویت زمانی رخ می‌دهد که افراد یک جامعه ملی و دینی از فرهنگ خویش فاصله بگیرند و حد و مرز واقعی خود و جایگاه خود را از دست بدهند». و لذا مسلمانان باید بدانند که دشمنان اسلام به صورت جدی در تلاشند تا از تحقق فرهنگ اصیل اسلام جلوگیری کرده و از طریق تبلیغات وسیع موجبات تضعیف عناصر ارزشی هویت فرهنگی مسلمانان را که ریشه در اسلام و ارزشهای دینی دارند، فراهم کنند و فرهنگ مخصوص خود را که دوری از خداوند و خالق متعال است، بر دنیا تحمیل نمایند اما جهان اسلام باید کاملاً بیدار و هوشیار باشد تا از این‌گونه موارد جلوگیری کرده و برای رشد فرهنگ اصیل اسلامی خود از تمام ظرفیت‌های موجود در دین اسلام به خصوص ظرفیت حج به درستی برای تقویت و اشاعه هویت و فرهنگ اسلامی تلاش کنند؛ چرا که حج علاوه بر اینکه فضایی معنوی و تربیتی و اخلاقی دارد، دارای ابعاد سیاسی و اجتماعی و فرهنگی نیز می‌باشد و با توجه به اینکه عناصر هویتی مشترک بین مسلمانان در حج بروز و ظهور دارند، انجام مناسک حج به صورت صحیح می‌تواند اسلام و مسلمانان را در یک جایگاه رفیع بین‌المللی قرار دهد و باعث تقویت هویت فرهنگی اسلامی شود؛ به عبارت دیگر، حج علاوه بر اینکه با توانمندی‌های اخلاقی و معنوی و تربیتی و همچنین ظرفیت‌های سیاسی و فرهنگی خود، باعث تقویت هویت فرهنگی مسلمانان می‌شود، کارکردهای بیرونی و بین‌المللی هم دارد؛ به این ترتیب که مسلمانان حاضر در مناسک عظیم حج، همگی از یک کشور و یک منطقه و ملیت و نژاد نیستند بلکه از سراسر جهان با ملیت و نژاد و مذاهب مختلف هستند و هرکدام از اینها بعد از بازگشت به سرزمین خود می‌توانند سفیر اسلام در منطقه خود باشند و معرف این آیین الهی شوند و باعث نشر و گسترش اسلام حقیقی گردند که از این طریق علاوه بر اینکه هویت درونی خود را تقویت کرده‌اند در عرصه بین‌الملل نیز چهره حقیقی اسلام را به دنیا نشان داده‌اند. در تعریف دیپلماسی فرهنگی گفته‌اند: دیپلماسی فرهنگی عبارت است از: تلاش برای درک، مطلع ساختن، مشارکت دادن و تأثیرگذاری بر مردم دیگر کشورها و تبادل ایده‌ها، اطلاعات، هنر و دیگر جنبه‌های فرهنگ میان ملت‌ها، به منظور تقویت تفاهم متقابل». بنابراین، می‌توان دیپلماسی فرهنگی را به عبارتی خلاصه‌تر به ابزاری برای تأمین منافع و مصالح ملی - دینی یک ملت یا فرهنگ تفسیر کرد. این نکته را نیز باید توجه داشت که فضای بین‌المللی امروز جهان که به شدت از خشونت و نبردهای نظامی خسته شده است، بیش از هر چیز پذیرای مؤلفه‌ها و رویکردهای دیپلماسی فرهنگی است؛ دیپلماسی فرهنگی جهان اسلام از آنجا دارای قدرت و اهمیت است که زیربنای آن دین مبین اسلام و آموزه‌های پرمحتوای آن است که همین دستورات الهی در دین اسلام ظرفیت عظیمی را برای تأمین اهداف و خواسته‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی مسلمانان فراهم می‌سازد. برای رسیدن به این ظرفیت عظیم، شناخت حقیقی عناصر ارزشی اسلام و اشاعه آنها بر مسلمانان ضروری است. مهم‌ترین عنصر ارزشی و ریشه همه فضایل و راه‌آوردهای مثبت علمی و عملی توحید است؛ چنان‌که منشأ همه تباهی‌ها و فسادها شرک و الحاد است. میوه درخت توحید چیزی جز خیر نیست و ثمره شرک چیزی جز شر نمی‌باشد. در دل موحد که جای اعتقاد به خداست، بذر فضایل، عقاید، رفتارهای پاک و خوبیها رشد می‌کند و همانگونه که فضایل از بالا و رو به بالاست، موحد از بالا و در مسیر صعود به بالاست لیکن در سرزمین آتشین دل ملحد و مشرک هیچ بذری جز تلخی و زشتی و شرارت به بار نخواهد نشست. با توحید است که عقاید و اخلاق و رفتار جامعه انسانی سامان می‌یابد و بر بنیان محکم ایمان به مبدأ و معاد استوار می‌گردد و بدون این اصل، هیچ بنایی استوار نخواهد شد. موحد در پرتو توحید ربوبی از ارباب متفرق‌رهای می‌یابد، با توحید واجب و اسمای حسنی او از کرامت انسانی برخوردار می‌شود؛ مثلاً با توحید قدرت، از تکبر و غرور و عجب به تواضع و فروتنی، و از ناامیدی به امید بار می‌یابد. انسان با توحید عبادی به حریت و آزادگی می‌رسد و از بند بندگی دیگران رهایی می‌یابد و با توحید از تملق اغیار و حقیر شدن نزد دیگران آزاد می‌گردد و همین‌طور در سایر بخش‌های توحید، روشن است که بدون توحید، انسان از شناخت واقعی

خود و جهان محروم است. وقتی خویش را شناخت نمی‌داند با خود چه کند و آنگاه که جهان را شناخت با چگونگی برخورد خود با جهان و جهانیان آشنا نیست؛ زیرا چنین انسانی، خدایی را که همهٔ اشیاء را آفریده و بر همه چیز احاطه دارد، شناخته است و چون خدا بر همه چیز احاطه دارد، بدون شناخت او هرگز نمی‌تواند به حقیقت چیزی پی ببرد؛ زیرا کسی که روشن کنندهٔ حقیقت در دل انسان نبیند، درون خود را نخواهد دید و قهرا خود را نمی‌تواند بشناسد و چون حقیقتی را که به جهان نور می‌بخشد ندید، جهان را هم نخواهد دید.

نتیجه گیری

حج به عنوان یک عبادت جهان شمول، نموداری از یک جامعه امن انسانی - اسلامی و تمرینی است برای تأمین صلح و امنیت عمومی در حیات اجتماعی انسان. در این حریم امن حتی پرندگان و حیوانات وحشی امنیت دارند. اساس نظام اخلاقی اسلام که بر پرورش و فعلیت قوای فطری اخلاقی مبتنی است، بر ایمان به خدا و حرکت در مسیر تکاملی انسانی که غایت آن همان قرب الهی می باشد، بنا نهاده شده است. با توجه به جایگاه انسان در هستی به عنوان برگزیده خداوند، کمال انسانی و اخلاقی او مرتبط با پذیرش قوانین تشریعی الهی برای هدایت قوانین تکوینی نهاده شده در سرشت اوست که این امر، مستلزم علم به این قوانین، ایمان و یقین قلبی نسبت به آن و تسلیم شدن در برابر آن است. بنابر فرمایشات پیامبر(ص) در خطبه غیر، هدایت انسان به سوی کمال وجودی و حقیقی، تنها از طریق فرستادگان و برگزیدگان خداوند ممکن است که خود به کمال و غایت حقیقی انسان دست یافته و علم حقیقی و دانش به همه امور نزد انسان هاست. تسلیم شدن در برابر فرمان الهی و پذیرش ولایت انسان کامل و برگزیده خداوند، یعنی امام علی (ع) در این خطبه، مبتنی بر علم و ایمانی یقینی است که تنها در سایه یک رویکرد خیراندیشانه و اخلاقی به زندگی و حقیقت وجودی انسان انجام گرفته و تنها انسان هایی که به معرفت حق رسیده و در برابر حقانیت آن، سر تسلیم فرود آورده اند، خواهد توانست به حقایق ذکر شده در این خطبه و فرامین الهی، معرفت حقیقی یافته و بدان ایمان بیاورند، که این خود بالاترین خصیصه اخلاقی مسلمان است. بر اساس بیانات رهبر معظم انقلاب امام خامنه ای (مدظله العالی) حج، تحول روحی و اخلاقی، سبک زندگی دینی، عزت و کرامت اسلامی می باشد. حاصل مطلب این است که کعبه متعلق به همه است. بر اساس بیانات معظم اله حج باید بر سه اصل «تلاش و کار بی وقفه»، «صرفه جویی» و «نوآوری» استوار گردد.

منابع و مراجع

- [۱] ر.ک. علل الشرائع، ج ۲، صص ۴۰۴ و ۴۰۵ «إِنَّ ذَا الْقَرْنَيْنِ حَجَّ مَاشِيًا، فَسَمِعَ بِهِ إِبْرَاهِيمَ (عليه السلام) فَتَلَقَاهُ» فاكهي، اخبار مکه، ج ۱، ص ۳۹۲
- [۲] نهج البلاغه، خطبه ۱۹۲
- [۳] التهذيب، ج ۵، صص ۴۵۷ - ۴۵۴
- [۴] من لا يحضره الفقيه، ج ۲، ص ۵۱۹
- [۵] پیام مقام معظم رهبری به حجاج بیت الله الحرام، سال ۹۰ ه. ش. ۱۴۳۲ ه. ق.
- [۶] بحار الانوار، ج ۹۶، ص ۱۲۴
- [۷] نهج البلاغه، خطبه ۱
- [۸] صحیفه حج، ج ۱، ص ۲۷
- [۹] کلام علی ۷: «يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يَكُونُ فِيهِ حَجُّ الْمُلُوكِ نُزْهَةً وَ حَجُّ الْأَعْنِيَاءِ تِجَارَةً وَ حَجُّ الْمَسَاكِينِ مَسْأَلَةً» وسائل الشيعه، ج ۸، ص ۴۱
- [۱۰] صحیفه حج، ج ۱، ص ۲۵۱